

İNGEV'in "Türkiye'deki Ekonomik Gidişata Yönelik Algı ve Tutumlar" Çalışmasına Yansımalar

Prof. Dr. Ege Yazgan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Finansal Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Bu yazı, İNGEV'in Aralık 2021-Ocak 2022 arasında gerçekleştirdiği İNSANİ GELİŞME MONİTÖRÜ ("İGM") araştırması vesilesiyle Türkiye'deki ekonomik gidişat ve sosyal uyum etkileri ile ilgili birkaç önemli noktaya dikkat çekiyor. Araştırma kapsamında 2022 başı itibariyle bazı temel ekonomik durum göstergelerini inceleniyor. Özellikle geçim kaynaklarına erişim ile bazı sosyal uyum veya toplumsal meselelere bakış indikatörleri arasındaki ilişkiler irdeleniyor. Çalışmadan çıkan ana bulgular, bu yazıda yedi maddeyle sıralanıyor:

1. 2022 başı itibariyle Türkiye'deki yaşam mutluluğu seviyesinde düşüş gerçekleşiyor.

İNGEV tarafından gerçekleştirilen çalışmanın ilk çarpıcı sonucu "yüksek yaşam mutluluğu" hissedenlerin oranında 2022 yılında ciddi bir düşüş meydana gelmiş olması. Bu oranın 2019-2021 ortalaması %28. 2022 yılında bu oran %22'ye düşüyor.¹ Çalışmanın veri toplanma evresi 2022'nin hemen başı. Dolayısıyla bu düşüş esas olarak 2021 yılı içinde gerçekleşmiş. Bu dönem aynı zamanda "düşük yaşam mutluluğu" hissedenlerin oranının da 2019-2021 arası dönemdeki %24 ortalamadan %32'ye arttığı bir dönem olmuş.

2. Ekonomik Büyümenin topluma dengeli dağılmadığıyla ilgili göstergeler öne çıkıyor

¹ 2018 yılının ekonomik kriz yılı olduğu hatırlanacak olursa % 28 oranının 2018 öncesine göre de düşük bir oran olduğu sonucuna varılabilir. Aşağıda değineceğimiz yaşam mutluluğu ve ekonomik durum arasında yüksek bağ mevcut.

Yaşam mutluluğunda bu belirgin düşüşün yaşandığı 2021 ise, ekonominin reel olarak %11 gibi çok yüksek bir ekonomik büyümeyi yakaladığı bir yıl. Oysa, bu çalışmada da göreceğimiz gibi, biliyoruz ki ekonomik durum ile yaşam mutluluğu sıkı sıkıya birbirine bağlı değişkenler. Bu rekor büyümenin yaşandığı bu yıl içinde “rahatça geçinebiliyorum” diyenlerin oranı %15’e düşmüş. Bu oranın 2019-2021 ortalaması ise %21,7. Bu çok çarpıcı bir düşüş. Diğer yandan, görüşülen insanların neredeyse 4’te 1’i mevcut durumda “hiç geçinemiyorum” diyor. 2022 başında artış göstermiş bu oranın 2019-2021 arasındaki ortalaması ise %19,4.

“Rahatça geçinebiliyorum” diyenlerin oranındaki düşüşle “hiç geçinemiyorum” diyenlerin oranındaki artışa birlikte baktığımızda görüyoruz ki %11’lik büyüme yanında çok ciddi bir gelir eşitsizliği getirmiş. Büyüme eşitsiz dağılmış. Hatta bazıları bu büyümeden pay almayı bir yana bırakın, reel gelir erozyonuna uğramışlar, satın alma güçleri düşmüş. Enflasyon oranının %36 olduğu bu yıl, bu büyümeden ortalama pay alacak bir kişinin gelirinin nominal bazda %47 artması gerekir. Geliri bu oranın altında kalan her kişi, yeni yaratılan gelirden daha az pay alabilmiş; gelir artışı enflasyonun altında kalanlar da satın alma gücü kaybına uğramıştır. Bu veri bize satın alma gücü kaybına uğrayanların ciddi bir oranda artmış olduğunu söylüyor.

3. Ekonomik gidişatın iyileşeceği konusunda umut düşük.

Çarpıcı olarak, bozulan bu ekonomik durumun ileride düzelebileceğine dair olan inancın da zayıf olduğu araştırmamızın gösterdiği sonuçlar arasında. “Çocuklarımla benden daha iyi ekonomik koşullarda yaşayacağına inanıyorum” diyenlerin oranı azınlıkta kalıyor (%32). “Önümüzdeki yıllarda ekonomik durumumun daha iyi olacağına inanıyorum” diyenler yine azınlıkta (%30).

Bozulan ekonomik durum kendini kredi borcu istatistiklerinde de göstermiş. Toplumun yarıya yakınının kredi borcu bulunuyor (%45) ve bu kredilerin %71’ini ihtiyaç kredileri oluşturuyor.

4. Ekonomik Gidişat ile Yaşam Mutluluğu arasında güçlü bir ilişki bulunuyor.

Yaşam mutluluğu ile ekonomik durum arasında güçlü bir bağ olduğunu öne sürdük. Bu araştırmanın sonuçları da bu savı destekler nitelikte. Rahatça geçinebilen kitlenin yaklaşık 4’de 3’ü (%76) yüksek yaşam mutluluğuna sahip. Diğer yandan, hiç geçinemeyen kitle içinde yüksek yaşam mutluluğu ifade edenlerin oranı ise ancak %8. Kredi ödemelerini zamanında yapabilenler arasında yaşam mutluluğu yüksek olanların oranı %42 iken, ödemelerini zamanında yapmayanların ancak %21’i mutlu hissedebiliyor. Ekonomik durum hakkında endişeli hissedenlerin ancak 4’te 1’i (%24) yüksek yaşam mutluluğuna sahip, endişe hissetmeyenlerin yarından fazlasında (%52) ise yaşam mutluluğu yüksek seviyede.

5. Ekonomik durum, toplumsal gerginlik algıları ve yaşam tarzı engelleri gibi sosyal uyum göstergeleriyle güçlü ilişkiye sahip.

Yaşam mutluluğu ve ekonomik durum arasındaki ilişki gerçekten kuvvetli. Çalışmadan elde edilen sonuçlar ayrıca, geçim rahatlığının, yaşam memnuniyetinin birleşenleri gibi de değerlendirilebilecek bazı siyasi ve sosyolojik göstergeler üzerinde ne derece etkili olduğu konusuna ışık tutar nitelikte.

“Rahatça geçinebildiğini” belirtenlerin sadece %11’i istediği yaşam tarzına ulaşmak konusunda bir engelle karşılaştığını belirtirken, “hiç geçinemeyenlerin” %38’i yaşam tarzına karşı engellerle karşılaştığını söylüyor. Benzer bir biçimde, “rahatça geçinebildiğini” belirtenlerin sadece %5’i etnik kimliği nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldığını belirtiyor. Bu oran hiç geçinemeyenlerin içinde ise %14. Dolayısıyla ekonomik güç ile yaşam tarzına yönelik bazı engelleri ortadan kalkması ve hatta etnik kimliğe dair ayrımcılıkların daha hafif hissedilmesi arasında bir bağ olması muhtemel.

6. Ekonomik durum ile siyasette temsil edildiğine yönelik algılar arasında güçlü ilişki bulunuyor.

Ekonomik durum etkisi, siyasi temsilde ve toplumsal gerginliklerin algılanması konusunda kendini gösteriyor. Rahat geçinenlerin %46’sı “siyasette görüşlerinin temsil edildiğini” belirtirken, “hiç geçinemiyorum” diyenlerde bu oran %12. Rahat geçinebilenlerin %47’si Türkler ve Suriyeliler arasında gerginlik hissederken, hiç geçinemeyenler bu gerginliği daha yüksek oranda hissediyorlar (%66). Aynı şekilde, rahat geçinebilenler zengin ve yoksul arasındaki gerginliği daha az hissettiklerini belirtirken (%30), hiç geçinemeyenler daha fazla hissediyor (%53).

7. Kişilerin geçinme rahatlığı, bu çalışmadaki göstergeler ile kişilerin eğitim durumuna kıyasla daha güçlü ilişkiye sahiptir.

Diğer yandan, bu çalışma göstermektedir ki geçinme durumunu en olumsuz seviyede ifade edenler tek bir eğitim seviyesinde toplanmamakta, aralarında farklı eğitim seviyelerinden insanlar bulunmaktadır. Yine de “hiç geçinemiyorum”

diyenler arasında «üniversite veya üstü» eğitim görenlerin oranı genel nüfusa göre daha düşüktür. Yani eğitimin geçinme rahatlığını arttırmak yönünde olumlu etki yaptığını söylemek mümkün.

Peki eğitimin düzeyinin yaşam mutluluğu, yaşam tarzı, etnik kimlik, etnik ve ekonomik gerginlik gibi göstergeler üzerindeki etkisi konusunda ne söylenebilir?

Çalışma bu soruyu da tıpkı geçinme rahatlığı için yaptığı gibi yanıtlayabilmemize yardımcı oluyor. Genel olarak şunu söylemek mümkün:

Eğitim durumunun incelenen bazı göstergeler ile, tıpkı geçinme rahatlığı gibi bir bağı var. Ancak bu bağ, geçim rahatlığına kıyasla daha zayıf. Örnek olarak, etnik kimlik bu ilişkinin hemen hemen hiç olmadığı bir gösterge; her eğitim düzeyi neredeyse eşit ölçüde ayrımcılığa uğradığını belirtiyor. Çocukların daha iyi ekonomik koşullara sahip olup olmamasına yönelik beklenti de eğitim seviyesine göre değişkenlik göstermiyor. Keza zengin ve yoksun gerginliği için de aynı şey söylenebilir. Diğer göstergelerin eğitimle ilişkisi daha fazla olsa da, açıkça görebileceğimiz gibi, “Geçinme Rahatlığı” göstergesi kırılımı, bu göstergelerin tümünde de, “Eğitim” boyutuna kıyasla daha büyük değişkenliğe sebep olmaktadır. Yani geçinme rahatlığı, “yüksek yaşam mutluluğu”, “hayat tarzına yönelik engeller”, “siyasette görüşlerinin temsil edildiğini düşünmek”, “maddi durum nedeniyle çevredeki insanlara huysuz davranmak” gibi göstergeler ile eğitim seviyesine oranla daha güçlü bir ilişkiye sahiptir.

Ancak bunun tersinin geçerli olduğu durumlar da bulunuyor. Azınlıklara yaklaşım, kadının toplumdaki yeriyle ilgili algılar, ve iklim değişikliğiyle ilgili tutumlar gibi göstergeler söz konusu olduğunda, eğitim seviyesi, geçim rahatlığına kıyasla daha büyük değişkenlik yaratıyor. Sonuç olarak, sadece ekonomik durumu iyileştirmenin yeterli düzelmeye sağlayamayacağı, ancak eğitimin yaygınlaştırılmasıyla çözüm bulunabilecek önemli sosyolojik göstergeler de mevcut.